

Dr. sc. Salkan UŽIČANIN

Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli

**Azem Kožar, *Bosna i Hercegovina u 19. i 20. stoljeću.*
(Studije i članci), Knjiga 2, Društvo historičara Tuzla,
Tuzla, 2020. (534 str.)**

Krajem 2020. godine u izdanju Društva historičara Tuzla i Akademije društveno-humanističkih nauka Tuzla iz štampe je izašla druga knjiga prof. ddr. Azema Kožara iz Edicije *Bosna i Hercegovina u 19. i 20. stoljeću*. Radi se o autoru koji je dobro poznat bosanskohercegovačkoj stručnoj i naučnoj javnosti, jer se naučnim i stručnim radom bavi više od četiri decenije. Njegov naučni opus je širok i raznovrstan i pokriva dvije važne naučne oblasti: *arhivistiku* i *historiju*. I jednoj i drugoj prof. Kožar dao je značajan doprinos ispisujući na hiljade stranica stručnog i naučnog teksta. Iz njegova pera izašlo je preko 300 bibliografskih jedinica, od čega 23 knjige.

Za razliku od Prve, objavljene 2010, koja ima tri hronološka poglavlja

koja se tako postavljena nalaze i u ovoj knjizi, ova, druga, ima i četvrto koje donosi sadržaje vezane za pitanja historijske metodologije, a što se uklapa u njen sadržaj i čini ga bogatijim.

Na početku knjige autor donosi *Predgovor* u kojem obznajuje osnovne ciljeve Edicije kao projekta, te ukazuje na način nastanka i sam sadržaj knjige. Potom slijede četiri odvojena poglavlja i zasebno peto s korištenim izvorima i literaturom.

Prvo poglavlje pod nazivom *BOSNA I HERCEGOVINA U 19. STOLJEĆU* (13-86), sadrži četiri članka koji se odnose na razdoblje

osmanske uprave i to: *Pisano kulturno-historijsko naslijeđe osmanske prove-nijencije u Bosni i Hercegovini, Reforme u Bosanskom ejaletu/vilajetu sedam-desetih godina 19. stoljeća, s posebnim osvrtom na Zvornički sandžak, Prilike u Bosanskom ejaletu/vilajetu u vrijeme doseljavanja Muslimana/Bošnjaka iz srbijanskih gradova tokom sedme decenije 19. stoljeća, te Dokumentaciona osnova historije Bosne i Hercegovine 19. stoljeća.*

Drugo poglavlje naslovljeno je BOSNA I HERCEGOVINA NA RAZ-MEĐU 19. I 20. STOLJEĆA (89-272), a sadrži devet radova iz vremena austrougarske uprave (1878-1918) i to: *Odnos franjevaca prema austrougarskoj okupaciji Bosne i Hercegovine, Osobnosti austrougarske okupacione uprave u Bosni i Hercegovini, Migraciona kretanja stanovništva Bosne i Hercegovine za vrijeme austrougarske vladavine (1878-1918), Demografske promjene na području Kotara Zvornik u vrijeme austrougarske uprave (1878-1918), Dose-ljavanje Nijemaca – kolonista na područje općine Tešanj u vrijeme austrou-garske uprave u Bosni i Hercegovini, Granica na Drini prema izvještaju Huga Kučere iz 1885, Uticaj aneksije i Balkanskih ratova na historijsku sudbinu Bo-šnjaka, Bosne i Hercegovine i Sandžaka, Historijski izvori i historiografiji Bo-sne i Hercegovine o Prvom svjetskom ratu, te Mađarska štampa o Prvom svjet-skom ratu u Bosni i Hercegovini i Sandžaku ratnih 1914. i 1915. godine.*

Treće poglavlje pod nazivom BOSNA I HERCEGOVINA U 20. STO-LJEĆU (273–417), donosi šest radova od kojih se prva dva odnose na vrijeme Drugog svjetskog rata (*Osvrt na historiografsku literaturu o Bosni i Hercego-vini 1941. nastalu od 1990. do 2010. godine i ZAVNOS i ZAVNOBIH u komu-nističkoj koncepciji stvaranja Federativne Jugoslavije*), dva na neke osobeno-sti socijalističke bosanskohercegovačke historiografije (*Tabu teme socijalisti-čke historiografije Bosne i Hercegovine, i O nekim aspektima i tokovima revi-zije prošlosti Bosne i Hercegovine*), te dva na vrijeme disolucije eks Jugosla-vije (*Bosna i Hercegovina i Bošnjaci u „Bosanskom ratu“ Dobrice Ćosića i Historiografski aspekti izučavanja ratnih zbivanja 1992-1995. godine u Bosni i Hercegovini*).

Četvrto poglavlje odnosi se na NEKA METODOLOŠKA PITANJA U HISTORIOGRAFIJI (419-470), a sadrži četiri rada iz široke problematike hi-storijske metodologije i to: *Metodološki aspekti izučavanja lokalne historije, Problemi istraživanja prošlosti sliva rijeke Krivaje na osnovu pisanih historij-skih izvora, Historiografska i druga istraživanja Sandžaka, te Historijska me-todologiji u teoriji i praksi.*

Zasebno *peto* poglavlje (471-510) sadrži podatke o krištenim izvorima (neobjavljenim i objavljenim) i recentnoj (i drugoj) *literaturi* objavljenoj u vidu historiografskih knjiga i radova manjeg obima.

Na kraju studije dati su *Registri* (511-527): Registar imena i Registar geografskih pojmova, koji će dodatno olakšati čitaocima korištenje knjige, te popis priloga, Izvodi iz recenzija i neophodni biobibliografski podaci o autoru.

Rukopis knjige dakle, sadrži ukupno 23 rada i obuhvata šest razdoblja bh. historije i to: osmanski, austrougarski, period monarhističke Jugoslavije, Drugi svjetski rat, socijalistički i period poslije osamostaljenja Bosne i Hercegovine. Riječ je o stručnim i naučnim dostignućima prof. Kožara koje je podijelio s historičarima na brojnim stručnim i naučnim skupovima održanim u Bosni i Hercegovini i inozemstvu u proteklom desetljeću, a koji su kasnije objavljeni u domaćim i stranim časopisima i zbornicima radova, pri čemu su recenzirani i ocijenjeni kao naučni radovi. U pripremi za ovu knjigu autor ih je dodatno inovirao, koristeći se novim historijskim neobjavljenim i objavljenim izvorima, kao i recentnom literaturom. Tim postupkom učinio ih je potpunijim i izvornijim. Manji broj članaka prvi put je objavljen u ovoj knjizi. Radi se o radovima u kojima su historiografski obrađena neka pitanja koja do sada nisu posebno istraživana. Posebno želim ukazati na neka pitanja iz historijske metodologije koje je prof. Kožar obradio u četvrtom poglavlju, a koja su jako važna za historijsku nauku. Veoma rijetki su autori iz Bosne i Hercegovine, pa i šire, koji se upuštaju baviti ovim složenim pitanjem. S njima je ova knjiga Edicije dobila na cjelovitosti i naučnosti kompletnog sadržaja koji se odnosi na Bosnu i Hercegovinu u 19. i 20. stoljeću.

Analiza radova ponaosob i knjige u cjelini navodi čitaoca na konstataciju da je autor, kao školovani historičar, pronašao *modus vivendi* da lepezu različitih pitanja od značaja za Bosnu i Hercegovinu u toku 19. i 20. stoljeća, uklopi u jednu skladnu cjelinu koja doprinosi novim naučnim spoznajama o ovom turbulentnom historijskom razdoblju bosanskohercegovačke prošlosti. Prof. Kožar kao iskusan historičar pravilno uočava uzročno-posljedične veze među događajima u okviru historijskih procesa kao događaja dugog trajanja, uspijevajući da događaje lokalne i regionalne razine metodološki pravilno uklopi u opća zbivanja, čija su oni, najčešće, logična refleksija. Knjiga je pisana na osnovu arhivske građe kao primarnog historijskog izvora, novina i drugih historijskih izvora, a pravilno je korištena i najnovija historiografska literatura. Detaljnom analizom i vjernim prikazom sudionika i događaja, neprekinutim

praćenjem tokova, autor izvodi nepristrasne zaključke i donosi utemeljene sudove. Prof. Kožar nije zapao u zamku politikanskih i nenaučnih interpretacija, niti radikalističkih revizija, što se nerijetko događa na širem eks jugoslaven-skom prostoru, već događaje i pojave o kojima piše vidi očima vremena u kojem su se oni zbivali. Kao iskusan metodolog koristio se historijskom leksikom i, dominantno, analitičko-sintetičkim metodom, a u podnožnim napomenama dosljedno navodi korištene izvore i literaturu. Po potrebi daje i šira objašnjenja, sve u funkciji boljeg razumijevanja teksta.

Na osnovu naprijed izloženog očito da je autor uložio trud u istraživanje, kako podataka iz neobjavljene i objavljene arhivske građe, tako i izabrane literature i napravio vrijedno djelo. Bogatstvo podataka u knjizi, koje je autor prezentirao jasnim i preglednim stilom i jezikom, svakako je preporučuju za čitanje naučnoj, stručnoj i široj čitalačkoj javnosti.